

Хушський, ігумен Бенедикт, архімандрит Мезерян та ряд бояр. Вони привезли спеціальну грамоту, підписану митрополитом Гавриїлом, вищим духовним кліром та боярами Молдавії, в якій від імені країни прохали Катерину II взяти Молдавію під своє підданство. Але делегацією не було отримано ствердого рішення, щоб не викликати дипломатичних ускладнень [8, с. 155]. Проте, на нашу думку, дана місія не була санкціонована тодішнім господарем Костянтином Маврокордатом, який втік зі столиці з приходом російських військ й не міг мати до неї стосунку [7, с. 414]. А крім того, ця місія носила проросійський характер, так як була здійснена в умовах Російсько-Турецької війни, коли в Молдавії була створена російська військова адміністрація. Це була місія, метою якої було засвідчити умови підданства, проголошені у відозві Катерини II до народів поневолених Османською імперією.

Таким чином, можемо констатувати, що дипломатична діяльність молдавських православних ієрархів сприяла підвищенню авторитету Молдавського князівства на міжнародній арені та була результатом церковно-державної співпраці. Водночас, варто відзначити проросійську спрямованість церковної дипломатії, в основі якої лежав релігійний чинник, адже російський цар серед країн Південно-західної Європи асоціювався із поборником православ'я. Це було викликано, в першу чергу, особливістю розташування Молдавії, кордони якої проходили на межі з іновірними країнами (католицизм, іслам). Проте, зі встановленням в князівстві нового фанаріотського режиму, потреба в дипломатичній діяльності православної церкви відпала й її функції зосередилися на діяльності всередині країни.

Список використаних джерел

1. Исторические связи народов СССР и Румынии в XV – начале XVIII в.: Документы и материалы: в 3 т. – М.: Наука, 1965. – Т.1. – 364 с.
2. Полное собрание законов Российской империи сь 1649 года. Т. I. Сь 1649 по 1675. – СПб.: В типографии Второго отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1830. – 1043 с.
3. Полное собрание законов Российской империи сь 1649 года. Т. XIX. 1770–1774. – СПб.: В типографии Второго отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1830. – 1082 с.
4. 130 de ani de relațiile diplomatice ruso-române: album de documente. – București: Biblioteca Bucureștilor, 2008. – 325 p.
5. История Румынии / Под ред. М. Роллера; сокращенный пер. с румынского. – М.: издательство Иностранной Литературы, 1950. – 563 с.
6. История республики Молдова. С древнейших времен до наших дней / Ассоциация ученых Молдовы им. Н. Милеску-Спэтару. – Кишинев: типография «Elan poligraf» 2002. – 360 с.
7. Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма (от древнейших времен до начала XIX века). – Кишинев: Карта молдовеняск, 1964. – 440 с.
8. Мохов Н. Очерки истории молдавско-русско-украинских связей (с древнейших времен до начала XIX в.) / Н. Мохов. – Кишинев: Штиинца, 1961. – 214 с.
9. Чучко Д. Взаємини молдавських православних церковних ієрархів з воєводами Землі Молдавської в середині XIV–XVI ст. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Д. Чучко. – Чернівці: Прут, 2009. – Т.1 (27). – С.237–246.
10. Bezviconi G. Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse / G. Bezviconi. – București: Tritonic, 2004. – 392 p.
11. Țighliu I. Între diavol și Bunul Dumnezeu: cler și cultură în Principatele Dunărene: (1600–1774) / Iolanda Țighliu. – București: Paideia, 2002. – 312 p.

References

1. Istoricheskie svjazi narodov SSSR i Rumynii v XV – nachale XVIII v.: Dokumenty i materialy: v 3 t. – M.: Nauka, 1965. – T.1. – 364 s.
2. Polnoe sobranie zakonov# Rossijskoj imperii s# 1649 goda. T. I. S# 1649 po 1675. – SPb.: V tipografii Vtorogo otdelenija Sobstvennoj Ego Imperatorskogo Velichestva kanceljarii, 1830. – 1043 s.
3. Polnoe sobranie zakonov# Rossijskoj imperii s# 1649 goda. T. XIX. 1770–1774. – SPb.: V tipografii Vtorogo otdelenija Sobstvennoj Ego Imperatorskogo Velichestva kanceljarii, 1830. – 1082 s.
4. 130 de ani de relațiile diplomatice ruso-române: album de documente. – București: Biblioteca Bucureștilor, 2008. – 325 p.
5. Istoriya Rumynii / Pod red. M. Rollera; sokrashennyj per. s rumynskogo. – M.: izdatel'stvo Inostrannoj Literatury, 1950. – 563 s.
6. Istoriya respublikii Moldova. S drevnejshih vremen do nashih dnei / Assoциация uchenyh Moldovy im. N. Miliesku-Spjetaru. – Kishinev: tipografija «Elan poligraf» 2002. – 360 s.
7. Mohov N. Moldavija jepohi feodalizma (ot drevnejshih vremen do nachala XIX veka). – Kishinev: Kartja moldovenjaskje, 1964. – 440 s.
8. Mohov N. Oчерки istorii moldavsko-russko-ukrainskih svjazej (s drevnejshih vremen do nachala XIX v.) / N. Mohov. – Kishinev: Shtiinca, 1961. – 214 s.
9. Chuchko D. Vзаєmyny moldavs'kyh pravoslavnyh cerkovnyh iєrарhiv z voєvodamy Zemli Moldavs'koi' v seredyini XIV–XVI st. // Pytannya starodavn'oi' ta seredn'ovichnoi' istorii', arheologii' j etnologii': Zbirnyk naukovykh prac' / D. Chuchko. – Chernivci: Prut, 2009. – T.1 (27). – S.237–246.
10. Bezviconi G. Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse / G. Bezviconi. – București: Tritonic, 2004. – 392 p.
11. Țighliu I. Între diavol și Bunul Dumnezeu: cler și cultură în Principatele Dunărene: (1600–1774) / Iolanda Țighliu. – București: Paideia, 2002. – 312 p.

Chuchko D. C., post-graduate student of the Department of Modern and Contemporary History, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine, Chernivtsi), chuchko.dmytro@ukr.net

Orthodox clergy in diplomatic service of the princes of Moldavia (XVI – XVIII centuries)

The article is devoted to the diplomatic activity of the Moldavian orthodox hierarchs during the XVI – XVIII centuries, and it aims to highlight the conditions and circumstances of ambassadorial missions as a result of cooperation between the Orthodox Church of Moldavia and the princes of Moldavia.

The study examines the main diplomatic missions of the Moldavian Orthodox Church hierarchs and their importance in the system of state and church relations in Moldavia within a specified period. The reasons of the Moldavian princes' rejection from services of the country orthodox clergy as diplomatic representatives in the middle of the XVIII century are revealed.

The author draws a conclusion that the role of the Moldavian orthodox clergy in the country's diplomacy was of pro-Russia orientation. This was primarily due to the religious factor – Russia and Moldavia were orthodox countries.

The article draws attention to the fact that the Moldavian clergy ceased to perform diplomatic missions with the Phanariotes coming to power in Moldavia.

Keywords: Moldavia, diplomatic missions, Moldavian orthodox hierarchs, princes of Moldavia, the Phanariotes.

* * *

УДК 94(38)

Магдич О. Р.,
аспірант, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
martin_zagrebski@ukr.net

ХРИСТІЯНИЗАЦІЯ РАНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ДО 1050-РІЧЧЯ ПОДІЇ)

Розглядається питання християнізації Польської держави. Автор на основі джерел та археологічних матеріалів намагасться простежити процес прийняття Польською державою нової релігії та роль цього процесу у суспільно-політичному житті. У статті проаналізовано ранній етап формування церковної організації на польських землях.

Ключові слова: Галл Анонім, Баварський географ, Мсико I, божества, Дубрава, хрестильна купіль, єпископ Йордан, святий Войцех, Гнзненський з'їзд, імператор Оттон III.

У 2016 році Польща відзначає 1050 років прийняття християнства. Незважаючи на низку критичних зауважень, масштаб святкувань засвідчив важливість даної події для сучасного польського суспільства, зокрема у теперішній непростий для цього час.

На середину X ст. Польща уже існувала як державне утворення. Тривали конфлікти за зміцнення державної системи, князь Мешко воював з німецькими графами, які прагнули захопити польські землі. У 60-х X ст. Мешко робить рішучий крок – приймає християнство та починає процес християнізації Польщі.

Основними джерелами при дослідженні даного питання є нарративні тексти, перш за все польські хроніки – «Хроніка діянь князів польських» Галла Аноніма [10] та «Польська історія» Вінченца Кадлубека [12]. З іноземних текстів важливе значення мають Життєпис Мефодія [4] «Церковна історія народу англів» Беди Достоповажного [1], німецькі хроніки («Діяння саксів» Відукінда Корвейського [2], Хроніка Тітмара Мерзебурзького, Магдебурзькі аннали та Гільдесхаймські аннали), та нарративи сусідніх словянських держав («Повість Временних літ» Нестора літописця та «Чеська хроніка» Козьми Празького [8]). Цінні відомості для вивчення даної проблеми містять також польські рочніки [18; 19; 20; 21] та актові документи (Dagomeiudex) [9].

Дана проблематика стал однією з основних для польської історіографії ще з XIX ст. Саме тоді з'явилися перші академічні праці присвячені цій проблемі. Класичною стала монографія Владислава Абрахама «Церковна організація в Польщі до середини XII ст.», опублікована у Львові у 1890 р. [6].

Серед наукових доробків середини XX ст. варто виокремити праці Герарда Лябуди [13; 14] та Генріха Ловмянського [16]. Сучасні дослідження відзначаються використанням новаторських методологічних підходів (наприклад історія ментальності). Серед них варто виділити праці Даріуша Анджея Сікорського [22]. Що ж до англійської історіографії з розглядуваної проблематики, то тут найгрунтовнішою є роботи Алексіса Власто [3].

Перші згадки про християнські місії до території Польщі відносяться до 70-х років X ст., коли на ці терени прибуває місія святого Мефодія. Метою місії була християнізація Великої Моравії, правитель якої князь Святослав у цей час приймає рішення про хрещення [4, с. 95].

Однак наскільки вкорінилось тоді християнство сказати дуже важко. Більше ніяких джерельних повідомлень про християнство на території вісянського племінного союзу немає. Великоморавські правителі намагалися поширити християнство. Про це свідчать археологічні дослідження, які показують зростання кількості церков у Малопольщі, що викликало незадоволення частини знаті.

За однією з версій, відома писемна пам'ятка так званий «Баварський Географ», створювався для місіонерських цілей [3, с. 142]. Справа в тому, що якраз у цей час починається активізація місіонерської діяльності західної церкви, зокрема потрібно згадати масштабну місіонерську діяльність Франського королівства на землях саксів. Однак ця пам'ятка досить скупо описує польські землі. Так з 58 племен, які нам

називає анонімний «Баварський географ», до польських теренів більш-менш можна локалізувати лише 7. Це свідчить про те, що якщо «Географ» був написаний для місіонерських цілей, то польські терени не стояли на порядку денному перед ініціаторами місії.

А. Власто викладає досить цікаву гіпотезу. Аналізуючи відому розповідь Галла Аноніма про селянина Пяста, англійський дослідник допускає, що чужоземці-мандрівники (hospites) могли бути місіонерами, відправленими місією Мефодія з Моравії для християнізації даних теренів [3, с. 143], оскільки, на його думку, випадкових подорожей у цей час не було і тому приходили ці чужоземці до землі полянського союзу задля хрещення місцевих племен. Однак, гіпотеза ця виглядає досить натягнутою. Надзвичайно складно довести, що ці загадкові чужоземці – християнські місіонери і саме з місії Мефодія. Та й чи могли вони проникнути аж на землі поляно-гоплянського союзу, якщо «Життє святого Мефодія» повідомляє християнізаторські заходи місії лише в землях вісян.

Проти цієї думки свідчить і організація чеських церковних структур. Празька грамота 1086, текст якої вміщено у праці Козьми Празького «Чеська хроніка» (*Cosmae Chronica Boemorum*), описує нам кордони Празького архієпископства [8, s. 140–141]. Територія архієпископства включала лише землі біля вісянського племінного союзу і аж далеко не землі полян. Невідомо, чи були у місіонерів плани щодо християнізації полян. Але все ж переконливою виглядає теза, що польські землі не входили в число першочергових для християнських місіонерів.

Надалі відбувається процес формування Польської держави на чолі з родом Пястів. Першу писемну згадку про неї ми знаходимо в «Діяннях Саксів» Відукінда Корвейського [2].

Про перші роки правління Мешка Галл Анонім повідомляє нам такі відомості:

Мешко, досягнувши князівської влади, став постійно зміцнювати свої сили і частіше нападати на народи, які живуть по сусідству [10, s. 399].

Прийшовши до влади, князь розпочав процес приєднання нових територій. Площа цього державного утворення становила близько 180 тисяч кв. км, а населення – 700 тисяч осіб [16, s. 509]. Про невеликі розміри Польщі згадує арабський мандрівник Ібн Якуб [5, с. 50–51].

Але Мешко зіткнувся з міцними та агресивними сусідами – Чехією та Німецьким королівством. Особливо загрозливою була ситуація на західному кордоні. На 940 р. словянські племена між Ельбою і Одером визнали владу німецьких королів [13, s. 9]. Надзвичайно активно діяв маркграф Східної Саксонської марки Геро Залізний, який у 963 р. здійснив вдалий набіг на Польщу. У результаті польське військо було розбите, а Мешко був вимушений стати данником Оттона [23].

В цих умовах Мешко приймає рішення про хрещення. Галл Анонім вважає, що поштовхом до прийняття християнства стало бажання Мешка одружитись з донькою чеського князя Болеслава I Дубравкою [10, s. 399]. Аналогічно пояснює і Тітмар [23, IV 55–56]. Подібним чином твердили більшість польських середньовічних джерел [22, s. 95–97]. Проте

сучасна історіографія, як правило, визначає політичні причини, як привід для прийняття. Наприклад, А. Власто стверджує, що основним мотивом стає загроза з боку Німецького королівства у зв'язку з його посиленням у 60–х роках X ст. [3, с. 403]. Фактично на перше місце висуваються політичні мотиви – захист молодій державі, німецька загроза, необхідність зміцнення державної структури.

Представники польської історіографії аналогічно наполягали на політичних причинах. Г. Лябуда твердить, що таким способом укладався польсько–чеський політичний союз [14]. У якості підтвердження цього він наводить відомості Відукінда [2, с. 193].

Також на користь польсько–чеського союзу приводять таку подію в 973 р. Мешко разом з Болеславом II Побожним, як васал імператора був викликаний на імператорський суд в Кведлінбург, який завершився укладенням миру [23, II 20].

Таким чином чехи бажали поширити свій вплив на Пястівську державу. Однак, Д. Сікорський наводить контраргумент – у минулі роки ніхто не заважав брати чеським правителям дружин з поганських племен [22, с. 101]. Аналогічно він опонує аргументу Г. Лябуди, що одруження чеського князя Вацлава на представниці поганського племені сто дворян було першим кроком до майбутнього союзу. Д. Сікорський твердить, що це був звичайний шлюб і немає джерельних свідчень про якісь далекі політичні перспективи [22, с. 101].

При цьому дослідник не заперечує імовірність чесько–польського союзу. На його думку, він склався вже набагато пізніше і міг бути наслідком прийняття християнства [22, с. 104].

Часто причиною прийняття християнства називають потребу в консолідації молодій державі Пястів. Мотивацію подають наступну: Польща лише нещодавно об'єдналась та не мала надто сильної політичної структури. Племінний сепаратизм міг привести до розпаду. Тому князь Мешко в якості нової об'єднуючої ідеології обирає християнство заради утвердження єдності Польщі [16, с. 582]. Однак, на думку Д. Сікорського, логічніше було б обрати модифікований варіант язичництва, конструювання якого не привело б до радикальних світоглядних змін для тогочасних жителів Польщі [22, с. 104]. Мешко, обираючи християнство як об'єднуючу ідеологію, очевидно мав дивитись аж на цілі століття вперед, коли у подальшому християнство дійсно стане фактором єднання для Польської держави.

Д. Сікорський наводить дуже цікаву думку. Цей час для Європи позначений політичною роздробленістю. У 843 році після підписання Верденського договору розпочався занепад Франкської держави. Королівства, які утворились на її місці – Французьке, Німецьке та Італійське також роздирались внутрішньополітичними конфліктами за владу. Таке політичне становище не могло бути яскравим позитивним прикладом для молодій державі Пястів [22, с. 104].

Автор задає собі питання, тобто виходить, що Мешко приймав ідеологію тих країн, в яких відбувалися процеси децентралізації. Шукати, на його думку, треба в іншій площині. Мешко вбачав поряд з цими традиціями також традицію сакралізації верховної влади. Це зокрема підмітив і Г. Ловмянський, який

вважав, що прийняття християнства було спричинено потребами зміцнення влади князя та її легітимізації [22, с. 104, 101]. Влада правителя у християнських країнах розумілась як надана Богом і тому непослух правителю – це гріх, це опір Божій волі. Проте відразу постає питання, а чи дійсно Мешко так сприймав нову релігію. Тут відразу можна повернутись до попередніх дискусій щодо християнства як державозміцнюючого фактору.

Цікаву версію подає Р. Міхаловскі. Він твердить, що Мешко керувався ідеєю заміни покровителя. На початку 60–х років X ст. поляки зазнають ряд поразок, зокрема від вищезгаданого графа Герона. На думку дослідника, Мешко вирішує, що йому потрібно самому прийняти ту віру, яка надає перемогу його противникам і обрати собі за покровителя християнського Бога [22, с. 104]. І як твердить Р. Міхаловскі, християнство тому утвердилось в Польщі, що відразу після прийняття нової релігії, Мешка супроводжують успіхи на зовнішньополітичній арені. У 967 р. він здобуває важливу перемогу над волинянами. В 972 році в польські землі вторгся маркграф Лужицької марки Одон (Годо). 24 червня 972 р. німецьке військо було повністю розгромлене біля Цедині [23, II 29]. Це, на думку Р. Міхаловського, мало переконати князя у правильності обрання релігії.

Найімовірніше усі вище перераховані фактори впливали на рішення про прийняття християнства. Тому не варто визначати якийсь один фактор як домінуючий, закриваючи очі на інші причини.

Що ж до часу та місця хрещення Мешка, то вони поки остаточно не встановлені. Польські середньовічні аннали, які відомі більше як «*roczniki*» дають різні датування хрещення Мешка. Так найдавніший з них Свентокшиський рочнік давній містить таке повідомлення:

967. Myskoduxbartizatur [20, s. 773].

Натомість рочнік Краковського капітула, який імовірно зберіг в собі залишки так званого Рочніку Давнього (першою польського рочніку) уже подає інакшу дату: *966. Meskoduxbaptizatur* [18, s. 792].

Ще один рочнік – «*Rocznik Traski*» подає наступні відомості:

Anno Domini 966 dux Meskoduxit Dubrovkametbaptizatur [21, s. 828]. Великопольська хроніка подає нам датування 962 рік [12, s. 482].

А. Власто, посилаючись на дані повідомлення, впевнено датує час хрещення Мешка 966 роком [3, с. 146]. Д. Сікорський позначає період 966–968, як час можливого хрещення. Дослідник твердить, що проблемним є визначення тривалості терміну, під час якого Дубравка не давала згоди на шлюб з Мешком [22, с. 92].

Галл порівнює хрещення Мешка з прозрінням сліпого та навіть наводить цілу легенду про дитячу сліпоту Мешка, який був сліпим до семи років [10, с. 399].

Невідомим залишається і місце хрещення. Так Д. Сікорський виділяє три імовірні місця хрещення. Це так званий «Познанський баптистерій» (*Baptysteriumpoznańskie*), баптистерій на ледницькому острові (*Baptysteriumna Ostrowie Lednickim*) та «Вавельський баптистерій» (*Baptysteriumwawelskie*) [22, с. 110, 119, 126]. Дослідник вважає, що своєрідним

зразком для розгляду питання щодо хрещення правителя може виступити фрагмент з праці Беди Достоповажного, який оповідає про прагнення короля Нортумбрії Едвіна прийняти християнство [1, с. 67]. Д. Сікорський твердить, що даний факт може виступати як аналог події хрещення князя Мешка [22, с. 108].

Тобто перед тим як мало відбутись саме хрещення, мав був побудований баптистерій, очевидно один з тих трьох імовірних на які вказувалось раніше. На якому саме точно відбувалась ця знакова подія сказати доволі складно. Як правило на такому місці мала б зберегтись хрестильна купіль. Археологи знаходять такі купелі. Так, зокрема, при розкопках гроду у Познані [17, s. 155] та у Вісліцах були досліджені хрестильні купелі [7, s. 280]. Першу з них М. Мішкевіч пов'язує з діяльністю емісійного єпископа Йордана [17, s. 155]. Про те, що на даний час уже існували баптистерії для хрещення вказує ще одне свідчення Беди Достоповажного [1, с. 67].

На підтвердження так званої чеської теорії прийняття християнства свідчить і величезна кількість запозичень з чеської мови, зокрема термінів, які відносяться до церковних справ. Можна навіть сказати більше, саме чеська мова була основою для майбутньої польської церковної термінології. Це, зокрема, такі слова як *msza* (меса), *chrest* (хрест), *papierz* (папа), *kazanie* (проповідь), *zakonnik* (монах), *kosciol* (костел, церква) [3, с. 152].

Очевидно, що новообернена країна потребувала формування церковної організації. Ще в супроводі Дубравки прибув єпископ Йордан, про якого Тітмар пише, що він витратив багато праці для місіонерської діяльності [22, IV:35].

Згадують про нього, зокрема, і польські рочнікі: так, наприклад, рочнік познанського капітулу (*Rocznik kapituloupoznanskiej*) *Jordanus primusepiscopus in Polonia ordinatus et obiit DCCCCLXXXIII* [22, s. 182].

Тобто хроніст згадує Йордана як «польського єпископа». Однак, як помітив Д. Сікорський [22, s. 182], Познанський рочнік (*Rocznik poznancki*) вказує наступне:

Jordanus primusepiscopus Posnaniensis ordinatus est [19, s. 128].

Як бачимо, два джерела одного географічного походження подають нам різне титулювання Йордана. Так ким же він був і чи був місійним єпископом. Дискусії навколо постаті польського хрестителя тривають уже давно. В історичній науці утвердився погляд на нього як на єпископа-емісійного (або як часто вживають термін «місійний єпископ»). Дану точку зору утвердив ще В. Абрахам, який першим став вважати Йордана місійним єпископом [6, с. 29]. Хоча він і зазначає, що «особистість першого польського єпископа та його діяльність нам в основному невідома», однак все ж наполягає на емісійному характері його діяльності. Дослідник пов'язує особу Йордана з політико-релігійними процесами у Центральній Європі (зокрема з протидією Мешка заснуванню Магдебурзького архієпископства) [6, с. 30–31].

Д. Сікорський, розглядаючи різні точки зору навколо даного питання, допускає місійний характер даної місії, однак дискутує навколо питання, а чи ця місія посилалась напрямку з Риму на прохання Мешка, чи на пропозицію чеських правителів. Аналогічно над цим питанням розмірковує Г. Ловмянський, який

дотримується думки щодо польського запрошення єпископа [16, s. 591–592]. Він вважає, що місійний характер діяльності Йордана тривав лише у період 966–968 рр., а згодом місіонер отримує статус познанського єпископа, доводячи своє твердження свідченням Тітмара [23, IV:56]. Г. Ловмянський твердить, що це вже була постійна церковна установа на польських землях [16, s. 593].

Дата смерті Йордана точно невідома. Рочнік познанської капітули подає нам дату 984 р. [22, s. 186]. Її дотримуються багато дослідників [3, с. 147]. Однак чи істинна дана дата – сказати досить важко через відсутність інших джерельних повідомлень.

Підтвердженням існування познанського єпископату за Йордана можуть виступати археологічні знахідки згадуваних раніше кам'яних хрестильних купелей на розкопках у Познані. Вони пов'язуються саме з діяльністю Йордана [17, s. 155]. Власне можна погодитись з познанським розташуванням емісійного єпископства [11, s. 13–14].

Описувана Тітмаром подія має надзвичайно важливий контекст щодо даного питання. Саме у цей час починається оформлення церковних установ на східних землях Німецького королівства. У 968 році була створена Магдебурзька архієпископія. Більшість істориків трактують її в світлі поширення німецького впливу на слов'янські землі. Хоча у даному випадку ключову роль відіграв релігійний фактор – християнізація нових територій.

Постає питання, чи увійшла познанська єпископія до Магдебурзького архієпископства. Завідомостями Тітмара Познань була під церковною юрисдикцією Магдебурга. Однак у документах архієпископства Познанська єпископія не згадується. Аналогічно її немає у буллі папи Бенедикта VII від 981 року, адресованій Магдебургу [3, с. 147].

Наступним єпископом Познані джерела називають Унгерна [23, VI:43], який обійняв посаду приблизно у 982 році. Порівнявши це повідомлення з даними польських рочніків (смерть Йордана–984 рік), можемо дійти висновку, що Унгерн обійняв єпископську кафедру у першій половині 80-х років X ст., хоча деякі історики наполягають на даті 992 рік, доводячи це грамотами імператора Оттона III за 991 та 992 роки [3, с. 147; 22, s. 188]. Д. Сікорський пояснює таку розбіжність тим, що можливо Унгерн міг бути висвяченим у 982–984 рр., вступити у реальне управління лише у 991 році, а у цей період, у зв'язку з невизначеністю правового стану Познанської єпархії, керувати однією зі східних єпархій Магдебурзького архієпископства [22, s. 188].

Невідомо звідки походив і ким був за етнічною приналежністю Унгерн. А. Власто вважає, що його можна ототожнити з Вуннінгером, абатом Мемлебенського монастиря у Саксонії [3, с. 147].

Саме в цей час польсько-німецькі відносини покращуються. Смерть Оттона I (5 травня 973 року) дещо зняла напругу в польсько-німецьких відносинах, але Мешко втрутився у міжусобну війну в Німеччині [13, s. 19–20]. В 977 році помирає Дубравка і Мешко одружується з дочкою маркграфа Північної марки Дітріха фон Хальденслебена Одою [23, IV:36].

Остаточного польсько-німецькі відносини налагодились у 983–984 рр., після того як вибухнуло масове

постання полабських слов'ян, на чолі якого стояло плем'я лютичів. У 984 році Мешко уклав союз з герцогом Баварії Генріхом II Норовливим, але згодом замирився з імператором Оттоном III і потім довгі роки намагався підкорити повсталі племена.

Одночасно погіршилися відносини з Чехією. Смерть Дубравки розірвала союз між цими державами і розпочалась боротьба за Малопольщу і Сілезію. Очевидно, що Мешко шукав якоїсь протипаги новому противникові і такою протипагою стає Німецьке королівство. У 986 р. Мешко, заручившись підтримкою угорців [13, s. 19–20] та імператриці–регентші Феофано, розпочинає активні бойові дії і через чотири роки приєднує Сілезію, Малопольщута Краків.

Очевидно, що потепліли відносини і у церковній сфері. Важко звичайно сказати наскільки, однак сам факт призначення єпископа Унгерна, якого скоріш за все направляв Магдебург, є досить вагомим. Хоча можливо, що Унгерн і не мав відношення до Магдебурзької архієпископії. Але певною мірою ініціатива його призначення виходила від імператора Оттона III [3, с. 147]. Чи підтримував Унгерн позицію імперії? На це питання немає однозначної відповіді. Джерела повідомляють надто скупу інформацію щодо діяльності цього церковного діяча.

В цьому світлі можна по-іншому і інтерпретувати один з найзагадковіших документів польської історії. Мова йде про акт під назвою *Dagomeiudex*, який зберігся у вигляді регеста до запису канонів *Collectio canonum*, який був створений бенедиктинський монахом Деуследітом у 1085–1087 рр. За цим документом, хтось на імя Дагоме передає свою державу під патронат Святого Престолу [9, с. 28].

Вважається, що цим документом Мешко перед смертю передав під покровительство Святого Престолу Польську державу [16, с. 593]. Навколо цього документу в історичній науці тривають численні дискусії. Хоча у контексті тогочасних німецько–польських церковних відносин це могло виглядати як своєрідний пошук покровительства у питанні створення самостійної церковної польської організації.

Християнізацію Польщі неможливо собі уявити без особи святого Войцеха, який став святим патроном Польської держави. Представник знатного чеського роду Славниковичів, був одним з небагатьох, хто уцілів в Лібіцькій різанині, коли воїни Болеслава II вирізали майже весь рід Славниковичів. 26 вересня 995 року вони раптово увірвались в місто Лібіце (родове володіння Славниковичів) та вбили майже усіх, хто там був [8, с. 251].

Втікши до Польщі, Войцех стає найближчою довіреною особою Болеслава Хороброго в церковних справах [15, с. 181]. Він розпочинає проповідувати серед поляків та прусів, проте 23 квітня 997 року гине від рук прусів–язичників [8, с. 252; 10, с. 400].

Святий Войцех став культовою особою для поляків, своєрідним «небесним покровителем» Польщі. Йому приписують створення таких хорових пісень як «Господи помилуй нас» (*Hospodine, pomilujny!*) та Богородиця (*Bogurodzica*). У 999 році Войцех був канонізований і цікаво що з цієї процедури пов'язують події, які привели до майбутнього Гнезненського з'їзду. Д. Сікорський вважає, що імовірно

на синоді, який розглядав канонізацію святого Войцеха розглядалися також питання щодо польської церковної організації [22, s. 344]. Це була своєрідна прелюдія до Гнезненського з'їзду.

Болеслав I Хоробрий запросив німецького імператора Оттона III у березні 1000 р. на зустріч до Гнезна [23, IV:28], яка була підготовлена якнайкраще [10, s. 401]. Для імператора була організована розкішна процесія.

На з'їзді прийнято рішення про формування церковної організації на польських землях. У Гнезно було засноване архієпископство, на чолі якого стає брат святого Войцеха Радім Гаудетній.

Питання щодо розташування митрополії в Гнезно варто пов'язувати зі столичним статусом даного міста [22, s. 389–399]. Це також підтверджує аналогічні акції у Далмації та на півдні Італії [22, s. 389–399].

Отже Гнезненський з'їзд затвердив утворення церковної організації на території польських земель. Було створено архієпископію та чотири єпископства [3, с. 160]. Фактично цим рішенням було створено повноцінну Польську церкву. Однак у подальшому їй належало подолати значні труднощі пов'язані з як з зовнішніми так і з внутрішніми подіями.

Як бачимо з утворенням польської держави постала проблема формування нової державницької ідеології. Основною складовою цієї ідеології мала стати нова релігія–християнство. Значну роль у виборі відігравали політичні реалії епохи, зокрема конфлікт з німецькими князями, а також ментальність тогочасних жителів, особливо князя Мешка I, який вірив, що зміна віри та покровителів дозволить йому успішно правити. Також важливе значення мало прагнення до сакралізації державної влади. Тому Польща приймає християнство. Поступово формується і церковна організація, що було закріплено рішеннями Гнезненського з'їзду.

Список використаних джерел

1. Беда Достопочтенный Церковная история народа англор// Пер. с латинского и прим. В.В. Эрихмана. – СПб.: Алетей, 2001. – 212 с.
2. Видукинд Корвейский. Деяния саксов / Вступление, статья, перевод и коммент. Г. Э. Санчука. – Москва: Наука, 1975. – 276 с.
3. Власто А. П. Запровадження християнства у слов'ян. – Київ: Юніверс, 2004. – 496 с.
4. Житие Мефодия // «Сказания о начале славянской письменности» / Под ред. Б. Н. Флори. – СПб.: Алетей, 2000. – С. 95–129.
5. Известия ал–Бекри и других авторов о Руси и славянах // Записки Императорской Академии Наук. – СПб.: Типография Императорской Академии наук, 1879. – Т.32. – 192 с.
6. Abraham W. Organizacya Kościoła w Polsce w polowywieku XII. – Lwów: Drukarnia Zakladuim. Ossolinskich, 1890. – 259 s.
7. Buko A. Archeologia Polski wczesnosredniowiecznej. – Warszawa: Trio, 2005. – 494 s.
8. Cosmae Pragensis Chronica Boeorum // Monumenta Germaniae Historica Scriptorum Germanicarum, Novaseries. – Berlin: Apud Weidmannos, 1923. – 298 s.
9. DAGOMEIUDEX // Цавелева Н. И. Польские латиноязычные средневековые источники. Тексты, перевод, комментарий. – Москва: Наука, 1990. – С. 24–31.
10. Gallakronika // Monumenta Poloniae Historica. T.I. – Lwów: Drukarnia Zakladuim. Ossolinskich, 1864. – S. 379–484.
11. Jasinski T. Początki Polski w nowym świetle // Nauka. – 2007. – №4. – S. 7–18.
12. Kronika Bogusława i Godisława Paska // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakladuim. Ossolinskich, 1872. – T.II. – S. 454–600.

13. Labuda G. Pierwszapanstwo Polskie. Krakow: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989. 84

14. Labuda G. Mieszko I. – Wrocław: Zakład Narodowyim. Ossolińskich, 2002. – 288 s.

15. Lana Kanapasza Zywt sw. Wojciecha // Monumenta Poloniae Historica. T.I. – Lwów: Drukarnia Zakładuim. Ossolinskich, 1864.– S.157–183.

16. Lowmianski H. Początki Polski.– Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe,1984.– T. V.–630 s.

17. Miskevicz M. Życie codzienne mieszkanow ziem polskich we wczesnym sredniowieczu. – Warszawa: TRIO, 2010. – 249 s.

18. Rocznik Kapitulny Krakowski // Monumenta Poloniae Historica.– Lwów. T.II: Drukarnia Zakładuim. Ossolinskich, 1872.– S.779–782.

19. Rocznik poznański // MPH. Seria 2. T.6.– Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1962. – S.127–134.

20. Rocznik Swietokrzyski Dawny // Monumenta Poloniae Historica. T.II. – Lwów: Drukarnia Zakładuim. Ossolinskich, 1872.– S.772–773.

21. Rocznik Traski // Monumenta Poloniae Historica. T.II.– Lwów: Drukarnia Zakładuim. Ossolinskich, 1872.–S.826–828.

22. Sikorski D. A. Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Rozważania nad granicami poznania historycznego. – Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2011. – 572 s.

23. THIETMARI CHRONICON [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hbar.phys.msu.ru/gorm/chrons/thietmar.htm>

References

1. Beda Dostopochtennyj Cerkovnaja istorija naroda anglov // Per. s latinskogo i prim. V. V. Jerihmana. – SPb.: Aleteja, 2001. – 212 s.

2. Vidukind Korvejskij. Dejanija saksow / Vstuplenie, stat'ja, perevod i komment. G. Je. Sanchuka. – Moskva: Nauka, 1975. – 276 s.

3. Vlasto A. P. Zaprovadzhenija hrystijanstva u slovjan. – Kyi'v: Junivers, 2004. – 496 s.

4. Zhitie Mefodija // «Skazanja o nachale slavjanskoj pis'menosti» / Pod red. B. N. Flori. – SPb.: Aleteja, 2000. – S.95–129.

5. Izvestija al-Bekri i drugih avtorov o Rusi i slavianah // Zapiski Imperatorskoj Akademii Nauk. – SPb.: Tipografija Imperatorskoj Akademii nauk, 1879. – T.32. – 192 s.

6. Abraham W. Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1890. – 259 s.

7. Buko A. Archeologia Polski wczesnosredniowiecznej. – Warszawa: Trio, 2005. – 494 s.

8. Cosmae Pragensis Chronica Boeorum // Monumenta Germaniae Historica Scriptorum rerum Germanicarum, Nova series. – Berlin: Apud Weidmannos, 1923. – 298 s.

9. DAGOME IUDEX // Shhaveleva N. I. Pol'skie latinojazycznyje srednevekovye istochniki. Teksty, perevod, komentarij. – Moskva: Nauka, 1990. – S.24–31.

10. Galla kronika // Monumenta Poloniae Historica. T. I. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1864. – S.379–484.

11. Jasinski T Początki Polski w nowym świetle // Nauka. – 2007. – №4. – S.7–18.

12. Kronika Bogusława i Godisława Paska // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.454–600.

13. Labuda G. Pierwsze panstwo Polskie. – Krakow: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989. – 84 s.

14. Labuda G. Mieszko I. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002. – 288 s.

15. Lana Kanapasza Zywt sw. Wojciecha // Monumenta Poloniae Historica. T. I. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1864. – S. 157–183.

16. Lowmianski H. Początki Polski. – Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984. – T. V. – 630 s.

17. Miskevicz M. Życie codzienne mieszkanow ziem polskich we wczesnym sredniowieczu. – Warszawa: TRIO, 2010. – 249 s.

18. Rocznik Kapitulny Krakowski // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów. T. II: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – S. 779–782.

19. Rocznik poznański // MPH. Seria 2. T.6. – Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1962. – S. 127–134.

20. Rocznik Swietokrzyski Dawny // Monumenta Poloniae Historica. T. II. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – S. 772–773.

21. Rocznik Traski // Monumenta Poloniae Historica. T. II. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – S. 826–828.

22. Sikorski D. A. Kościół w Polsce za Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Rozważania nad granicami poznania historycznego. – Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2011. – 572 s.

23. THIETMARI CHRONICON [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://hbar.phys.msu.ru/gorm/chrons/thietmar.htm>

Mahdyh O. R., graduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), martin_zagrebski@ukr.net

The process of Christianization of the early medieval Polish state

The article deals with the problem of Christianization of the Polish state. The author attempts to trace the process of making the new Polish state religion and its role in Polish social and political life. In the article the historian analyzed the early stages of establishing the church organization in the Polish lands.

Keywords: Gallus Anonymus, Bavarian Geographer, Mieszko I, Dabrava, Bishop Jordan, baptismal font, St. Adalbert, Congress of Gniezno, Emperor Otto III.

* * *

УДК 929 Кубалі: 930.1(438)«19/20»

Пестрикова О. В., аспірантка кафедри історіографії, джерелознавства та архівознавства, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпро), pestrykova.o.v@gmail.com

НАУКОВИЙ ДОРОБОК ТА БІОГРАФІЯ ЛЮДВІКА КУБАЛІ: ІСТОРИОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ

Розкривається історіографічна традиція вивчення дослідження життєвого та творчого шляху львівського історика другої половини XIX – початку XX ст. Л. Кубалі. Було проаналізовано ключові праці українських та польських істориків з цієї проблеми. В результаті було зроблено висновок, що біографічні розвідки присвячені Л. Кубалі малочислені. Більше уваги дослідники присвятили вивченню його наукового доробку. Переважна більшість істориків досліджували його спадок в контексті вивчення українсько-польських відносин XVII ст. та козацької проблематики.

Ключові слова: Людвік Кубалі, історіографічна традиція, наукова біографія, тематична історіографія.

Людвік Кубалія народився 9 вересня 1838 р. в селі Кам'яниці Лімановського повіту в підавстрійській Польщі (біля Нового Сонча, сьогодні Малопольське воєводство). Початкову школу закінчив у Старому Сончі, а пізніше навчався в гімназії св. Анни в Кракові. Восени 1857 р. майбутній дослідник записався на правничі студії до Ягеллонського університету [7, s. 183–184].

Згідно зі спогадами його колеги по навчанню, К. Хлендовського, вже протягом першого року навчання Л. Кубалія зарекомендував себе як активний студент [7, s. 183–184; 11, s. 27]. Окрім вивчення права, Л. Кубалія насправді мав більш широкі зацікавлення: брав участь у заняттях з етики, антропології, німецької літератури та сучасної польської поезії. Також він був одним із засновників та активним учасником академічного гуртка, який мав на меті самоосвіту власних членів. Як підкреслив один із біографів майбутнього історика Г. Барич, саме це коло гуртківців згодом поєднало майбутніх учасників Січневого повстання – Л. Кубалю і А. Щепанського [7, s. 186].

Наступні три роки історик провів у Відні, де в університеті вивчав філософію. Після повернення у 1861 р. до Кракова, Л. Кубалія приєднався до підготовки антиросійського повстання серед студентської молоді. Разом зі своїм колегою А. Щепанським він належав до засновників та активних діячів Головної Галицької Ради, таємної організації «червоних», яка об'єднувала